

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 21 kwietnia 2016 r.*

Odesłanie prejudycjalne — Dyrektywa 93/13/EWG — Artykuł 7 — Przepisy krajowe regulujące postępowanie upadłościowe — Długi z tytułu umowy kredytu konsumenckiego — Skuteczny środek zaskarżenia w postępowaniu sądowym — Punkt 1 lit. e) załącznika — Nieproporcjonalny charakter kwoty odszkodowania — Dyrektywa 2008/48/WE — Artykuł 3 lit. l) — Całkowita kwota kredytu — Punkt 1 załącznika I — Kwota wypłat — Obliczanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania — Artykuł 10 ust. 2 — Obowiązek informowania — Badanie z urzędu — Sankcja

W sprawie C-377/14

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Krajský soud v Praze (sąd okręgowy w Pradze, Republika Czeska) postanowieniem z dnia 24 czerwca 2014 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 7 sierpnia 2014 r., w postępowaniu:

Ernst Georg Radlinger,

Helena Radlingerová

przeciwko

Finway a.s.,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: M. Ilešič, prezes drugiej izby, pełniący obowiązki prezesa trzeciej izby, C. Toader (sprawozdawca), F. Biltgen, E. Jarašiūnas i C.G. Fernlund, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Sharpston,

sekretarz: M. Aleksejev, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 lipca 2015 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu E.G. Radlingera oraz H. Radlingerovej przez I. Ulča,
- w imieniu Finway a.s. przez L. Macka,
- w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka, J. Vlácilę oraz S. Šindelkovą, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: czeski.

- w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego oraz D. Kuon, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczyńską, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez M. van Beeka, G. Goddin oraz K. Walkerovą, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 19 listopada 2015 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni, po pierwsze, art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 15, t. 2, s. 288) oraz pkt 1 lit. e) załącznika do tejże dyrektywy, a po drugie, art. 10 ust. 2 i art. 22 ust. 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. 2008, L 133, s. 66; sprostowania: Dz.U. 2009, L 207, s. 14; Dz.U. 2010, L 199, s. 40; Dz.U. 2011, L 234, s. 46), a także pkt I załącznika I do tej drugiej dyrektywy.
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy E.G. Radlingerem i H. Radlingerová (zwanymi dalej „małżonkami Radlinger”) a spółką Finway a.s. (zwaną dalej „Finway” lub „spółką Finway”) w przedmiocie wierzytelności zgłoszonych w postępowaniu upadłościowym i wywodzonych z umowy kredytu konsumenckiego.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 93/13

- 3 Zgodnie z art. 1 ust. 1 dyrektywy 93/13 celem tego aktu jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcami] a konsumentem.
- 4 Zgodnie z art. 3 ust. 1 owej dyrektywy warunek umowy, który nie był indywidualnie negocjowany, jest uznawany za nieuczciwy, jeśli stoi w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron, ze szkodą dla konsumenta. Artykuł 3 ust. 3 rzeczony dyrektywy wskazuje, że „[z]ałącznik [do tejże dyrektywy] zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe”. Zgodnie z pkt 1 lit. e) owego załącznika wśród przywołanych warunków znajdują się między innymi warunki, których skutkiem lub celem jest „nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań”.

- 5 Zgodnie z brzmieniem art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13:

„Nie naruszając przepisów [Bez uszczerbku dla przepisów] art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w czasie wykonania [momencie zawarcia] umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”.

- 6 Artykuł 6 ust. 1 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

- 7 Zgodnie z art. 7 wskazanej dyrektywy:

„1. Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami.

2. Środki określone w ust. 1 obejmują postanowienia, według których osoby i organizacje mające uzasadniony interes na mocy prawa krajowego, związany z ochroną konsumentów, będą mogły wszcząć postępowanie zgodnie z właściwym prawem krajowym przed sądami lub przed organami administracyjnymi mającymi odpowiednie kwalifikacje do decydowania, czy warunki umowy sporządzone do celów ogólnego wykorzystania są nieuczciwe; co umożliwi powyższym osobom i organizacjom podjęcie stosownych i skutecznych środków w celu zapobieżenia stałemu stosowaniu takich warunków.

[...]”.

Dyrektywa 2008/48

- 8 Celem dyrektywy 2008/48 jest, zgodnie z jej art. 1, harmonizacja niektórych aspektów przepisów państw członkowskich dotyczących umów o kredyt konsumencki.
- 9 Zgodnie z art. 2 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2008/48 dyrektywy tej nie stosuje się w szczególności do „umów o kredyt, który zabezpieczony jest hipoteką lub innym porównywalnym zabezpieczeniem na nieruchomości powszechnie stosowanym w państwie członkowskim lub który zabezpieczony jest prawem związanym z nieruchomością”. W motywie 10 rzeczony dyrektywy wyjaśniono, że chociaż wyraźnie określono jej zakres, państwa członkowskie mogą jednak, zgodnie z prawem Unii, stosować przepisy tej dyrektywy w dziedzinach, które nie są objęte zakresem jej zastosowania.
- 10 Celami dyrektywy 2008/48 zgodnie z jej motywami 6, 7, 9, 19 i 31 są między innymi rozwój bardziej przejrzystego i efektywnego rynku kredytowego w ramach rynku wewnętrznego, osiągnięcie pełnej harmonizacji w dziedzinie kredytu konsumenckiego przy zapewnieniu wysokiego i równoważnego poziomu ochrony wszystkim konsumentom w Unii Europejskiej, zapewnienie, aby umowy o kredyt zawierały wszelkie niezbędne informacje podane w sposób jasny i zwięzły w celu umożliwienia konsumentom podejmowania decyzji przy pełnej znajomości faktów oraz poznania ich praw i obowiązków wynikających z umowy o kredyt oraz zagwarantowanie, aby konsumenci posiadali informacje dotyczące rzeczywistych rocznych stóp oprocentowania (zwanym dalej „RRSO”) obowiązujących w całej Unii, co umożliwi im porównanie tychże stóp oprocentowania.

11 Ponadto motyw 43 dyrektywy 2008/48 stanowi w szczególności, że RRSO, pomimo ustanowienia jednolitego wzoru matematycznego do ich obliczania, nie są jeszcze w pełni porównywalne w całej Unii. Dlatego też dyrektywa 2008/48 jasno i kompleksowo określa całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta.

12 Zgodnie z art. 3 dyrektywy 2008/48, zatytułowanym „Definicje”:

„Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[...]

g) »całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta« oznacza wszystkie koszty łącznie z odsetkami, prowizjami, podatkami oraz wszelkimi innymi opłatami, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt, które to koszty znane są kredytodawcy, z wyjątkiem kosztów notarialnych; uwzględniane są tu także koszty usług dodatkowych związanych z umową o kredyt, w szczególności składki z tytułu ubezpieczenia, jeżeli, dodatkowo, zawarcie umowy dotyczącej usługi jest niezbędne do uzyskania kredytu lub do uzyskania go na oferowanych warunkach;

h) »całkowita kwota do zapłaty przez konsumenta« oznacza sumę całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta;

i) »[RRSO]« oznacza całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym, w odpowiednich przypadkach, wraz z kosztami, o których mowa w art. 19 ust. 2;

[...]

l) »całkowita kwota kredytu« oznacza maksymalną kwotę lub łączne kwoty udostępnione na podstawie umowy o kredyt;

[...]”.

13 Artykuł 10 dyrektywy 2008/48, zatytułowany „Informacje zamieszczane w umowach o kredyt” wymaga w ust. 1 akapit pierwszy, aby umowy o kredyt były sporządzane w formie papierowej lub na innym trwałym nośniku. Artykuł 10 ust. 2 wymienia rodzaje informacji, które należy podać w sposób jasny i zwięzły w dowolnej umowie o kredyt. Wykaz ten obejmuje w szczególności:

„d) całkowitą kwotę kredytu oraz warunki dokonywania wypłat;

[...]

f) stopę oprocentowania kredytu, warunki stosowania tej stopy oraz, jeśli są dostępne, wszelkie indeksy lub stopy referencyjne mające zastosowanie do pierwotnej stopy oprocentowania kredytu, a także okresy, warunki i procedury zmiany stopy oprocentowania kredytu. Jeżeli w różnych okolicznościach stosuje się różne stopy oprocentowania kredytu, wyżej wymienione informacje dotyczące wszystkich stosowanych stóp;

g) [RRSO] i całkowitą kwotę do zapłaty przez konsumenta, obliczone w chwili zawierania umowy o kredyt; podawane są wszystkie założenia przyjęte do obliczenia tej stopy;

h) kwotę, liczbę i częstotliwość płatności, jakich ma dokonać konsument, oraz, w stosownych przypadkach, kolejność, w jakiej płatności będą zaliczane na poczet spłaty różnych należnych sald, dla których stosuje się różne stopy oprocentowania kredytu;

[...]”.

- 14 Artykuł 19 dyrektywy 2008/48, zatytułowany „Obliczanie [RRSO]”, stanowi w ust. 1 i 2:

„1. [RRSO], która równa się w stosunku rocznym aktualnej wartości wszystkich zobowiązań (wypłat, spłat i opłat), przyszłych lub istniejących, uzgodnionych przez kredytodawcę i konsumenta, oblicza się zgodnie z wzorem matematycznym podanym w części I załącznika I.

2. Do celów obliczania [RRSO] ustala się całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta z wyłączeniem opłat należnych od konsumenta z tytułu niedotrzymania przez niego jakichkolwiek zobowiązań określonych w umowie o kredyt oraz opłat innych niż cena zakupu, które z tytułu nabycia towarów lub usług jest on zobowiązany ponieść bez względu na to, czy transakcja dokonywana jest w gotówce, czy za pomocą kredytu.

Koszty prowadzenia rachunku, na którym zapisywane są zarówno transakcje płatności, jak i wypłaty, koszty korzystania ze środków płatniczych, zarówno dla transakcji płatności, jak i dokonywania wypłat, oraz inne koszty związane z transakcjami płatności uwzględnia się w całkowitym koszcie kredytu ponoszonym przez konsumenta, chyba że otwarcie rachunku nie jest obowiązkowe, a koszty rachunku zostały w sposób jasny i odrębny podane w umowie o kredyt lub innej umowie zawartej z konsumentem”.

- 15 Artykuł 22 rzeczonyj dyrektywy, zatytułowany „Harmonizacja i bezwzględnie wiążący charakter niniejszej dyrektywy”, stanowi w ust. 2:

„Państwa członkowskie zapewniają, by konsumenci nie mogli zrzekać się praw przyznanych im na mocy przepisów prawa krajowego wprowadzających w życie niniejszą dyrektywę lub do niej się odnoszących”.

- 16 Zgodnie z art. 23 tej dyrektywy, zatytułowanym „Sankcje”:

„Państwa członkowskie ustanawiają przepisy dotyczące sankcji mających zastosowanie w przypadku naruszenia przepisów krajowych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą i podejmują wszelkie niezbędne działania w celu zapewnienia stosowania tych sankcji. Przewidziane sankcje muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające”.

- 17 Część I załącznika I do dyrektywy 2008/48 zawiera w szczególności następujące uściślenie:

„[...]”

[RRSO] ustala się za pomocą podstawowego równania, którego strony wyrażają, w stosunku rocznym, odpowiednio całkowitą wartość zaktualizowanych wypłat oraz całkowitą wartość zaktualizowanych spłat i ponoszonych opłat [...]”.

Prawo czeskie

Postępowania upadłościowe

- 18 Z akt sprawy przedstawionych Trybunałowi wynika, że postępowanie upadłościowe jest regulowane przez przepisy zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) (ustawy nr 182/2006 prawo upadłościowe i układowe, zmienionej ustawą nr 185/2013, zwanej dalej „prawem upadłościowym”).

- 19 Zgodnie ze wspomnianą ustawą dłużnika uważa się za niewypłacalnego w rozumieniu rzeczony ustawy, w szczególności gdy nie jest on w stanie wykonać swoich zobowiązań finansowych w okresie ponad 30 dni po upływie terminu płatności. Dłużnik niebędący przedsiębiorcą może wystąpić do sądu upadłościowego z wnioskiem o oddłużenie. Zgoda sądu na oddłużenie wymaga, po pierwsze, stwierdzenia przez sąd, że za pomocą badanego wniosku dłużnik nie działa w złej wierze, i po drugie, przyjęcia uzasadnionego domniemania, iż niezabezpieczeni wierzyciele, którzy zgłosili wierzytelności do tabeli, otrzymają w ramach procedury oddłużenia co najmniej 30% kwoty ustalonych wierzytelności. W ramach opisywanego postępowania upadłościowego sąd nie może przed wydaniem rozstrzygnięcia w przedmiocie oddłużenia zbadać, zgodnie z art. 410 ustawy, ani z urzędu, ani na wniosek dłużnika, zasadności, wysokości ani kolejności zaspokajania zgłoszonej wierzytelności, także w razie wystąpienia wątpliwości dotyczących kwestii regulowanych dyrektywami 93/13 lub 2008/48.
- 20 Dopiero po wyrażeniu przez sąd zgody na zakończenie postępowania przez oddłużenie dłużnik może wytoczyć powództwo incydentalne mające na celu zakwestionowanie zgłoszonych wierzytelności, przy czym może ono dotyczyć jedynie wierzytelności nadających się do realizacji w drodze egzekucji, które nie są zabezpieczone. Ponadto w takiej sytuacji, w uzasadnieniu zarzutu bezzasadności wierzytelności, względnie zarzutu nieprawidłowego ustalenia jej wysokości, dłużnik może powołać się jedynie na wygaśnięcie albo przedawnienie wierzytelności.

Uregulowanie obowiązujące w zakresie ochrony konsumentów

- 21 Artykuły 51a i nast. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (ustawy nr 40/1964 kodeks cywilny), w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2013 r. (zwanej dalej „kodeksem cywilnym”), dokonały transpozycji dyrektywy 93/13 do prawa czeskiego.
- 22 Zgodnie z art. 56 ust. 1 rzeczony kodeksu umowy zawierane z konsumentami nie mogą zawierać postanowień, które z naruszeniem wymogu dobrej wiary powodują znaczący brak równowagi pomiędzy prawami i obowiązkami stron na niekorzyść konsumenta. Zgodnie z art. 55 ust. 2 rzeczony kodeksu postanowienia wspomnianego rodzaju, występujące w umowach zawieranych z konsumentami, są bezskuteczne. Artykuł 56 ust. 3 rzeczony kodeksu zawiera przykładowe wyliczenie warunków, które mogą zostać uznane za nieuczciwe, na wzór załącznika do dyrektywy 93/13, lecz wyliczenie to nie zawiera warunku, o którym mowa w pkt 1 lit. e) tego załącznika, dotyczącego nałożenia na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań.
- 23 Dyrektywa 2008/48 została transponowana do prawa czeskiego przez Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů (ustawę nr 145/2010 o kredycie konsumenckim i zmieniającą niektóre inne ustawy w brzmieniu pierwotnym, zwaną dalej „ustawą o kredycie konsumenckim”).
- 24 Artykuł 6 ust. 1 rzeczony ustawy, który dotyczy obowiązku informacyjnego spoczywającego na wierzycielach względem konsumenta, stanowi:
- „Umowa o kredyt konsumencki jest sporządzana na piśmie i musi zawierać informacje wymienione w załączniku 3 do niniejszej ustawy, przedstawione w sposób jasny, spójny i widoczny. Niespełnienie tego wymogu informacyjnego, względnie niezachowanie wymogu dotyczącego formy pisemnej, nie wpływa na ważność umowy [...]”.
- 25 Zgodnie z art. 8 ustawy o kredycie konsumenckim, jeśli umowa nie zawiera informacji wymienionych w art. 6 ust. 1 i jeśli dłużnik powołuje się na tę okoliczność wobec wierzyciela, uznaje się, że odsetki uzgodnione w umowie o kredyt konsumencki są naliczane od daty zawarcia tej umowy według stopy dyskontowej ogłoszonej w tym momencie przez narodowy bank czeski, a jakiegokolwiek postanowienia dotyczące innych płatności z tytułu umowy o kredyt uznaje się za bezskuteczne.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 26 W dniu 29 sierpnia 2011 r. małżonkowie Radlinger zawarli umowę o kredyt konsumencki ze Smart Hypo s.r.o., na mocy której został im przyznany kredyt w wysokości 1 170 000 CZK (ok. 43 300 EUR).
- 27 Małżonkowie Radlinger zobowiązali się natomiast ze swojej strony początkowo do spłaty na rzecz wierzyciela kwoty 2 958 000 CZK (ok. 109 500 EUR) w 120 ratach miesięcznych. Kwota ta obejmowała kapitał, odsetki w wysokości 10% naliczone w stosunku rocznym od kwoty kapitału w okresie obowiązywania umowy o kredyt, opłatę na rzecz kredytodawcy w wysokości 585 000 CZK (ok. 21 600 EUR) oraz koszty w wysokości 33 000 CZK (ok. 1 200 EUR). RRSO wynosiła 28,9%.
- 28 Obok przewidzianych ustawowo odsetek za zwłokę małżonkowie Radlinger zobowiązali się ponadto do zapłaty na rzecz kredytodawcy kary umownej w wysokości 0,2% głównej kwoty kredytu za każdy rozpoczęty dzień zwłoki w spłacie tej kwoty, zapłaty jednorazowej ryczałtowej kary umownej w wysokości 117 000 CZK (ok. 4 300 EUR) na wypadek opóźnienia w zapłacie wynoszącego ponad miesiąc oraz ryczałtowego odszkodowania w wysokości 50 000 CZK (ok. 1 850 EUR) na pokrycie kosztów dochodzenia należnej wierzytelności.
- 29 W końcu wierzyciel zastrzegł sobie prawo, by w sytuacji zwłoki w spłacie raty miesięcznej w całości lub w wyznaczonym terminie, lub gdyby kredytodawca powziął wiedzę, że we wniosku kredytowym małżonkowie Radlinger przedstawili informacje wprowadzające w błąd lub zataili istotne informacje, móc zażądać niezwłocznej spłaty należnych kwot.
- 30 Jak wynika z postanowienia odsyłającego, żadna kwota nie została de facto udostępniona małżonkom Radlinger. Kredyt stanowiący przedmiot sporu w postępowaniu głównym został bowiem użyty do spłaty uprzednich długów wobec komornika, kosztów notariusza oraz powstałych po stronie kredytodawcy kosztów związanych z udzieleniem kredytu, pierwszej raty miesięcznej owego kredytu oraz części kolejnych rat.
- 31 W dniu 27 września 2011 r. spółka Finway, na którą Smart Hypo s.r.o. scedowała wierzytelności, jakie miała wobec małżonków Radlinger, poinformowała małżonków Radlinger o natychmiastowej wymagalności całej kwoty długu, wynoszącej 2 873 751 CZK (ok. 106 300 EUR), twierdząc, że na etapie zawarcia umowy o kredyt zostały przez nich przemilczane istotne informacje. Zdaniem spółki Finway małżonkowie Radlinger zataili fakt, iż z ich majątku przeprowadzono wcześniej egzekucję na kwotę 4285 CZK (ok. 160 EUR).
- 32 Pismem z dnia 19 listopada 2012 r. spółka Finway ponowiła żądanie natychmiastowej spłaty przez małżonków Radlinger długu, którego wysokość ustaliła na 3 794 786 CZK (ok. 140 500 EUR), uściślając, że wierzytelność owa stała się natychmiastowo wymagalna, jako że małżonkowie Radlinger dokonywali płatności wynikających z umowy o kredyt w sposób nieregularny i z opóźnieniem.
- 33 W dniu 5 lutego 2013 r. małżonkowie Radlinger złożyli do Krajský soud v Plzni (sądu okręgowego w Pilźnie) wniosek o ogłoszenie ich upadłości, wnosząc jednocześnie o zakończenie postępowania przez oddłużenie w formie spłat rozłożonych na raty, ponieważ nie byli w stanie wywiązać się z zaciągniętych zobowiązań i potwierdzili co najmniej trzymiesięczną zwłokę w spłacie. Wniosek ten został przekazany Krajský soud v Praze (sądowi okręgowemu w Pradze), będącemu sądem właściwym miejscowo dla rozpoznania złożonego wniosku. Postanowieniem z dnia 26 kwietnia 2013 r. sąd ów ogłosił upadłość małżonków Radlinger, powołał syndyka masy upadłości i wezwał wierzycieli do zgłaszania wierzytelności w terminie 30 dni.
- 34 W dniu 23 maja 2013 r., w kontekście postępowania upadłościowego, spółka Finway zgłosiła dwie wierzytelności nadające się do realizacji w drodze egzekucji. Pierwszą z nich była wierzytelność zabezpieczona hipoteką w wysokości 3 045 991 CZK (ok. 112 700 EUR). Drugą była wierzytelność

niezabezpieczona w wysokości 1 359 540 CZK (ok. 50 300 EUR), odpowiadająca karze umownej przewidzianej w umowie stanowiącej przedmiot sporu w postępowaniu głównym, w wysokości 0,2% głównej kwoty kredytu za każdy dzień zwłoki od dnia 23 września 2011 r. do dnia 25 kwietnia 2013 r.

- 35 W dniu 3 lipca 2013 r. małżonkowie Radlinger uznali, że wierzytelności nadają się do realizacji w drodze egzekucji, zakwestionowali jednak ich wysokość i stwierdzili, że warunki spornej umowy były sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.
- 36 Postanowieniem z dnia 23 lipca 2013 r. sąd odsyłający wyraził zgodę na oddłużenie małżonków Radlinger w oparciu o harmonogram spłat oparty na zasadzie solidarnej odpowiedzialności dłużników.
- 37 W dniu 24 lipca 2013 r. do sądu wpłynęło powództwo incydentalne małżonków Radlinger, w drodze którego domagają się oni – jako dłużnicy – stwierdzenia częściowej, względnie całkowitej niezgodności z prawem wierzytelności zgłoszonych przez Finway.
- 38 Rozpatrując przywołane powództwo, sąd ów stwierdza, że zgodnie z prawem upadłościowym dłużnik może kwestionować jedynie niezabezpieczone wierzytelności, i to tylko ramach powództwa incydentalnego i wyłącznie ze względu na ich przedawnienie lub wygaśnięcie długu.
- 39 Mając na uwadze, że umowa będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w postępowaniu upadłościowym przez Finway, stanowi z jednej strony umowę o kredyt konsumencki w rozumieniu dyrektywy 2008/48, a z drugiej strony umowę zawartą pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem w rozumieniu dyrektywy 93/13, sąd odsyłający zastanawia się, czy obowiązki wynikające z przepisów tej drugiej dyrektywy muszą być brane pod uwagę również przez sąd upadłościowy, przed którym zakwestionowano wierzytelność wywodzoną z umowy o kredyt.
- 40 Sąd odsyłający ma również wątpliwości dotyczące zgodności z prawem RRSO w formie określonej w umowie będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym. W kwestii tej sąd odsyłający zastanawia się, jakie kwoty zostały ujęte przez kredytodawcę w kwocie wypłat w rozumieniu pkt I załącznika I do dyrektywy 2008/48 dla celów obliczenia RRSO, mając na uwadze fakt, że koszty związane z udzieleniem tego kredytu oraz dwie pierwsze raty zostały bezpośrednio odliczone od kwoty owego kredytu.
- 41 W końcu sąd odsyłający zastanawia się, w jaki sposób należy, w świetle wymogów dyrektywy 93/13, badać warunek umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, taki jak postanowienie sporne w postępowaniu głównym, które przewiduje, że w przypadku zwłoki w spłacie kredytu wierzyciel może domagać się natychmiastowej spłaty całości odnośnego długu, łącznie z odsetkami i przyszłym wynagrodzeniem wierzyciela, karą umowną w wysokości 0,2% kwoty głównej za każdy rozpoczęty dzień zwłoki i – w przypadku gdy dłużnik pozostawał w zwłoce dłużej niż miesiąc – ryczałtowej kary umownej w wysokości 117 000 CZK (ok. 4 300 EUR).
- 42 Uznając, że rozstrzygnięcie sporu zawisłego przed nim w postępowaniu głównym jest uzależnione od wykładni przywołanych przepisów prawa Unii, Krajský soud v Praze (sąd okręgowy w Pradze) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48 lub jakiekolwiek inne przepisy prawa Unii dotyczące ochrony konsumentów stoją na przeszkodzie:

- a) koncepcji ustawy prawo upadłościowe, która zezwala sądowi na badanie zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania wierzytelności wynikających ze stosunków konsumenckich tylko na podstawie powództwa incydentalnego wniesionego przez syndyka masy upadłości, wierzyciela lub (w świetle ww. ograniczeń) dłużnika (konsumenta);

- b) krajowym przepisom postępowania upadłościowego ograniczającym prawo dłużnika (konsumenta) do wystąpienia do sądu z wnioskiem o badanie zgłoszonych wierzytelności wierzycieli (dostawców dóbr i usług) jedynie do wypadków, w których zezwolono na przeprowadzenie upadłości konsumenta w formie oddłużenia, a w tym zakresie tylko w stosunku do niezabezpieczonych wierzytelności, przy czym w przypadku nadających się do realizacji w drodze egzekucji wierzytelności uznanych postanowieniem właściwego organu zarzuty dłużnika są dalej ograniczone jedynie do możliwości twierdzenia, że wierzytelność wygasła albo jest przedawniona zgodnie z § 192 ust. 3 i § 410 ust. 2 i 3 prawa upadłościowego?
- 2) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze: czy sąd w postępowaniu w przedmiocie badania wierzytelności wynikającej z umowy o kredyt konsumencki powinien:
- a) uwzględnić z urzędu, nawet w braku podniesienia zarzutu przez konsumenta, naruszenie przez kredytodawcę obowiązku informacyjnego ustanowionego w art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48
 - b) oraz wyciągnąć określone w prawie krajowym konsekwencje w postaci bezskuteczności postanowień umownych?

W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytania pierwsze lub drugie:

- 3) Czy wyżej przywołane przepisy dyrektyw mają bezpośrednią skuteczność i czy na przeszkodzie ich bezpośredniemu stosowaniu stoi okoliczność, że wszczęcie postępowania incydentalnego przez sąd z urzędu (lub dokonanie niedopuszczalnego z punktu widzenia prawa krajowego badania wierzytelności ze względu na nieskuteczne jej podważenie przez dłużnika-konsumenta) wkracza w stosunki horyzontalne między konsumentem a dostawcą dóbr i usług [przedsiębiorcą]?
- 4) Jaka kwota stanowi »całkowitą kwotę kredytu« w rozumieniu art. 10 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48, a jakie kwoty stanowią »kwoty wypłat« (Ck) przy obliczaniu rocznej stopy oprocentowania (zwanej dalej »RRSO«) według formuły przedstawionej w załączniku I do dyrektywy 2008/48, jeśli umowa kredytowa formalnie obiecuje wypłatę określonej kwoty pieniężnej, lecz równocześnie stanowi, że gdy tylko kredyt zostanie wypłacony, wierzytelności kredytodawcy z tytułu opłaty za udzielenie kredytu i z tytułu pierwszej raty kredytowej (lub ewentualnie kolejnych) będą w pewnym zakresie potrącone z tej kwoty, a tym samym te potrącone kwoty w rzeczywistości nigdy nie zostaną faktycznie wypłacone konsumentowi lub na jego rzecz, i pozostają cały czas w dyspozycji kredytodawcy? Czy zaliczenie tych kwot, które w rzeczywistości nie są wypłacane, wpływa na wysokość obliczanej RRSO?

Bez względu na odpowiedzi udzielone na poprzednie pytania:

- 5) Czy przy ocenie, czy ww. uzgodnione odszkodowanie jest rażąco wysokie w rozumieniu pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13, konieczne jest dokonanie oceny łącznego skutku wszystkich uzgodnionych klauzul dotyczących kar bez względu na to, czy wierzyciel faktycznie domaga się ich pełnej realizacji, i bez względu na to, czy niektóre z nich mogą – z punktu widzenia norm prawa krajowego – zostać uznane za bezskuteczne, czy też konieczne jest uwzględnienie jedynie całkowitej kwoty kar faktycznie żądanych lub całkowitej kwoty kar, których można zażądać?
- 6) W razie gdyby uznano, że kary umowne stanowią nadużycie: czy konieczne jest niestosowanie wszystkich tych kar częściowych, które tylko rozpatrywane łącznie doprowadziły sąd do wniosku, że kwota odszkodowania była rażąco wysoka w rozumieniu pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13, czy tylko niektórych z nich (a w tym wypadku, w świetle jakich kryteriów należy dokonać owej oceny)?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 43 Poprzez swoje pytanie pierwsze sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego, po pierwsze, nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, i po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności, i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących ich przedawnienia lub wygaśnięcia.
- 44 Zgodnie z art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48 na państwach członkowskich spoczywa obowiązek zapewnienia, by konsumenci nie mogli zrzucać się praw przyznanych im na mocy przepisów prawa krajowego wprowadzających w życie ową dyrektywę lub do niej się odnoszących. Z postanowienia odsyłającego nie wynika jednak, by małżonkowie Radlinger zrzekli się praw przyznanych im na mocy przepisów prawa czeskiego wprowadzających w życie ową dyrektywę. Z powyższego wynika, jak stwierdziła rzecznik generalna w pkt 40 opinii, że przywołany przepis nie ma znaczenia dla odpowiedzi, jakiej należy udzielić na analizowane pytanie.
- 45 Jeśli chodzi o art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, przepis ten nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia w interesie konsumentów stosownych i skutecznych środków, mających na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców (przedsiębiorców) z konsumentami.
- 46 Wśród środków tych muszą znaleźć się przepisy pozwalające zagwarantować konsumentom skuteczną ochronę sądową poprzez przyznanie im możliwości zaskarżenia spornej umowy, w tym na etapie postępowania upadłościowego, i to w racjonalnych warunkach proceduralnych, w ten sposób, że korzystanie z przyznanych konsumentom praw nie jest obwarowane warunkami, w szczególności terminem lub kosztami, które czyniłyby praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym korzystanie z praw gwarantowanych w dyrektywie 93/13 (zob. podobnie wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 59).
- 47 W niniejszej sprawie pierwsze przedstawione pytanie dotyczy organizacji postępowania upadłościowego w kontekście sporu, w którym dłużnik-konsument podnosi zarzut dotyczący bezzasadności wierzytelności zgłoszonej w postępowaniu upadłościowym.
- 48 Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem Trybunału w braku uregulowań prawa Unii w danej dziedzinie zadaniem krajowego porządku prawnego każdego z państw członkowskich – zgodnie z zasadą ich autonomii proceduralnej – jest wyznaczenie właściwych sądów i określenie zasad postępowania mających na celu zapewnienie ochrony praw, które jednostki wywodzą z prawa Unii. Z tego względu zasady postępowania w sprawach mających na celu zapewnienie ochrony wynikających z prawa Unii uprawnień podmiotów prawa nie mogą być mniej korzystne niż w przypadku podobnych postępowań o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) i nie mogą powodować w praktyce, że korzystanie z uprawnień wynikających z prawa Unii stanie się niemożliwe lub nadmiernie utrudnione (zasada skuteczności) (zob. podobnie wyrok z dnia 12 lutego 2015 r., Baczó i Vizsnyiczai, C-567/13, EU:C:2015:88, pkt 41, 42 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 49 W kwestii zasady równoważności należy stwierdzić, za pkt 32 opinii rzecznik generalnej, że Trybunał nie dysponuje żadnym elementem, który mógłby wzbudzić wątpliwości co do zgodności z tą zasadą uregulowań będących przedmiotem postępowania głównego.

- 50 W odniesieniu do zasady skuteczności każdy przypadek, w którym powstaje pytanie, czy krajowy przepis proceduralny czyni niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym stosowanie prawa Unii, należy rozpatrywać z uwzględnieniem miejsca zajmowanego przez ten przepis w całości procedury, przebiegu tej procedury i jej cech szczególnych, przed poszczególnymi sądami krajowymi. Ponadto szczególne cechy krajowego postępowania sądowego nie mogą stanowić elementu mogącego osłabić ochronę prawną, z której powinni korzystać konsumenci na podstawie przepisów dyrektywy 93/13 (zob. podobnie wyrok z dnia 10 września 2014 r., Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, pkt 52, 53 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 51 W rozpatrywanej sprawie pytanie pierwsze lit. a) dotyczy zgodności art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 z krajowym uregulowaniem proceduralnym, które zostało przedstawione w pkt 19 i 20 niniejszego wyroku i które nie zezwala sądowi rozpoznającemu wnioszek o ogłoszenie upadłości na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzą się wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym.
- 52 W tym kontekście należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, i do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile sąd ów posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego (wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 53 Trybunał orzekł mianowicie, że dla zapewnienia ochrony zamierzonej we wspomnianej dyrektywie nierówność występująca pomiędzy pozycją konsumenta i pozycją przedsiębiorcy może zostać zrównoważona jedynie poprzez pozytywną interwencję niezależnego od stron umowy sądu rozpoznającego sprawę (zob. podobnie wyrok z dnia 27 lutego 2014 r., Pohotovost, C-470/12, EU:C:2014:101, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 54 W związku z tym art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego.
- 55 Jeżeli chodzi o pytanie pierwsze lit. b), z ustaleń sądu odsyłającego wynika, że rozpatrywane w postępowaniu głównym uregulowanie krajowe nie pozwala na kwestionowanie wszystkich wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt, która może zawierać nieuczciwe warunki umowy, lecz jedynie na kwestionowanie tych wierzytelności, które nie zostały zabezpieczone, i to tylko w oparciu o zarzuty dotyczące ich przedawnienia i wygaśnięcia.
- 56 W kwestii tej, jak wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 46 niniejszego wyroku, prawo do skutecznego środka zaskarżenia wymaga zezwolenia konsumentowi na kwestionowanie przed sądem krajowym zasadności wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt zawierającej postanowienia, które mogą zostać uznane za nieuczciwe warunki, niezależnie od tego, czy mamy do czynienia z wierzytelnością zabezpieczoną, czy też nie.
- 57 Ponadto, o ile z postanowienia odsyłającego wynika, że rozpatrywane w postępowaniu głównym uregulowanie krajowe zezwala dłużnikowi, który pragnie zakwestionować niezabezpieczoną wierzytelność, wyłącznie na podniesienie zarzutu przedawnienia lub wygaśnięcia owej wierzytelności, należy przypomnieć, że ograniczenie zakresu kognicji sądu krajowego do uznania warunków umowy za bezskuteczne może osłabić skuteczność ochrony, którą pragną zagwarantować art. 6 i 7 dyrektywy 93/13 (zob. analogicznie wyrok z dnia 21 listopada 2002 r., Cofidis, C-473/00, EU:C:2002:705, pkt 35).

- 58 Tym samym, zezwalając jedynie na kwestionowanie niektórych wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt konsumencki, którego niektóre postanowienia mogą zostać uznane za nieuczciwe warunki, i w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących przedawnienia i wygaśnięcia wierzytelności, uregulowanie krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, nie przestrzega wymogów wynikających z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13.
- 59 W świetle powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego, po pierwsze, nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego, a po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności, i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących ich przedawnienia lub wygaśnięcia.

W przedmiocie pytania drugiego

- 60 Za pomocą pytania drugiego sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczony dyrektywy obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego obowiązku.
- 61 Na wstępie należy podkreślić, że obowiązek informacyjny, ustanowiony w art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, przyczynia się – podobnie jak art. 5 i 8 rzeczony dyrektywy – do realizacji celu zamierzonego przez ową dyrektywę, który to cel, jak wynika z jej motywów 7 i 9, polega na ustanowieniu w dziedzinie kredytu konsumenckiego w pewnych kluczowych obszarach pełnej i bezwzględnie wiążącej harmonizacji, uznawanej za niezbędną do zapewnienia wszystkim konsumentom w Unii Europejskiej wysokiego i równoważnego poziomu ochrony ich interesów oraz ułatwienia powstawania dobrze funkcjonującego wewnętrznego rynku kredytów konsumenckich (zob. analogicznie wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., CA Consumer Finance, C-449/13, EU:C:2014:2464, pkt 21 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 62 Jeśli chodzi o pytanie drugie lit. a), należy zauważyć, że Trybunał wielokrotnie przypominał o spoczywającym na sądzie krajowym obowiązku przystąpienia do badania z urzędu naruszenia niektórych przepisów prawa Unii obowiązujących w dziedzinie ochrony konsumenta [zob. podobnie, w odniesieniu do dyrektywy 93/13, wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r., Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 32; w odniesieniu do dyrektywy Rady 85/577/EWG z dnia 20 grudnia 1985 r. w sprawie ochrony konsumentów w odniesieniu do umów zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa (Dz.U. 1985, L 372, s. 31) – wyrok z dnia 17 grudnia 2009 r., Martín Martín, C-227/08, EU:C:2009:792, pkt 29; w odniesieniu do dyrektywy 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji (Dz.U. 1999, L 171, s. 12) – wyrok z dnia 3 października 2013 r., Duarte Hueros, C-32/12, EU:C:2013:637, pkt 39].
- 63 Jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 51 i nast. opinii, taki wymóg jest uzasadniony względem, w myśl którego system ochrony opiera się – zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału – na założeniu, iż konsument znajduje się w gorszym położeniu niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi on

się na postanowienia umowne sporządzone uprzednio przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść (zob. wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 64 W związku z tym uwagi poprzedzające zawarcie umowy i towarzyszące owemu zawarciu, związane z warunkami umownymi i konsekwencjami owego zawarcia, mają dla konsumenta fundamentalne znaczenie. To w szczególności na podstawie tych właśnie informacji konsument podejmuje decyzję, czy zamierza związać się warunkami sformułowanymi uprzednio przez przedsiębiorcę (zob. podobnie wyrok z dnia 16 stycznia 2014 r., Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 65 Ponadto istnieje realne niebezpieczeństwo, że w szczególności ze względu na brak świadomości konsument nie powoła się na przepis prawa, który ma w swym założeniu go chronić (wyrok z dnia 4 czerwca 2015 r., Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 66 W konsekwencji skuteczna ochrona konsumenta nie mogłaby zostać osiągnięta, gdyby sąd krajowy nie miał kompetencji do dokonania z urzędu oceny poszanowania wymogów wynikających z norm prawa Unii obowiązujących w dziedzinie ochrony konsumentów (zob. analogicznie wyrok z dnia 4 października 2007 r., Rampion i Godard, C-429/05, EU:C:2007:575, pkt 61, 65).
- 67 Jak przypomniano w pkt 53 niniejszego wyroku, dla zapewnienia ochrony zamierzonej we wspomnianej dyrektywie nierówność występująca pomiędzy pozycją konsumenta i pozycją przedsiębiorcy może bowiem zostać zrównoważona jedynie poprzez pozytywną interwencję niezależnego od stron umowy sądu krajowego rozpoznającego sprawę.
- 68 Badanie z urzędu przez sąd krajowy poszanowania wymogów wynikających z dyrektywy 2008/48 stanowi ponadto właściwy środek pozwalający na osiągnięcie celu wskazanego w art. 10 ust. 2 rzeczony dyrektywy i na przyczynienie się do realizacji celów wskazanych w motywach 31 i 43 owej dyrektywy (zob. analogicznie postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r., Pohotovost, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 69 W szczególności, zgodnie z art. 23 dyrektywy 2008/48, sankcje przewidziane w przypadku naruszenia przepisów prawa krajowego przyjętych zgodnie z rzeczoną dyrektywą muszą mieć charakter odstraszający. Niewątpliwie badanie przez sądy krajowe poszanowania wymogów wynikających z tej dyrektywy ma właśnie taki charakter.
- 70 Sąd krajowy, będący zatem zobowiązany do zapewnienia skuteczności (effet utile) ochrony konsumentów, której zagwarantowanie jest celem przepisów dyrektywy 2008/48, pełni w rozpatrywanej dziedzinie przyznaną mu przez prawo Unii rolę, która nie ogranicza się do zwykłej możliwości orzeczenia w przedmiocie poszanowania owych wymogów, ale obejmuje także obowiązek zbadania tej kwestii z urzędu, gdy tylko sąd krajowy dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych (zob. analogicznie wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r., Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 32).
- 71 Ponadto gdy sąd krajowy stwierdzi z urzędu naruszenie art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, jest on zobowiązany, nie czekając na to, iż konsument zgłosi zmierzający ku temu wniosek, wyciągnąć wszelkie konsekwencje wynikające z danej sytuacji zgodnie z prawem krajowym, z zastrzeżeniem poszanowania zasady kontradyktoryjności (zob. analogicznie wyroki: z dnia 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 36; z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 42).

- 72 W tym kontekście należy również przypomnieć, że z art. 23 dyrektywy 2008/48 wynika, iż państwa członkowskie ustanawiają system sankcji mających zastosowanie w przypadku naruszenia przepisów krajowych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą i podejmują wszelkie niezbędne działania w celu zapewnienia stosowania tych sankcji. Poza posiadaniem charakteru odstrasżającego sankcje muszą być również skuteczne i proporcjonalne.
- 73 Gdy sąd krajowy stwierdzi naruszenie obowiązku informacyjnego, musi on wyciągnąć z tego stwierdzenia wszelkie konsekwencje wynikające z danej sytuacji zgodnie z prawem krajowym, z zastrzeżeniem, że ustanowione przez prawo krajowe sankcje odpowiadają wymogom art. 23 dyrektywy 2008/48 w wykładni Trybunału, w szczególności wyroku z dnia 27 marca 2014 r., LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190).
- 74 W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wiarygodności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczzonej dyrektywy obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego obowiązku, pod warunkiem że sankcje spełniają wymogi ustanowione w art. 23 tej samej dyrektywy.

W przedmiocie pytania trzeciego

- 75 Poprzez swoje pytanie trzecie sąd odsyłający – po tym, jak podniósł, że spór w postępowaniu głównym dotyczy dwóch jednostek – pyta w istocie, czy wymagające zastosowania przepisy dyrektyw 93/13 i 2008/48 mają bezpośrednią skuteczność.
- 76 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 288 akapit trzeci TFUE dyrektywa wiąże każde państwo członkowskie, do którego jest kierowana, w odniesieniu do rezultatu, który ma zostać osiągnięty, pozostawia jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków. Tymczasem dyrektywa nie może sama z siebie tworzyć obowiązków po stronie jednostki i nie można zatem powoływać się na dyrektywę jako taką przeciwko jednostce (wyrok z dnia 24 stycznia 2012 r., Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo). Niemniej jednak zobowiązanie państwa członkowskiego do podjęcia wszelkich działań niezbędnych do osiągnięcia rezultatu wyznaczonego w dyrektywie jest zobowiązaniem wiążącym, wynikającym z art. 288 akapit trzeci TFUE oraz z samej dyrektywy. Ten obowiązek podjęcia wszelkich środków ogólnych lub szczególnych wiąże wszystkie organy państw członkowskich, w tym także, w ramach posiadanych przez nie kompetencji, organy sądowe (wyrok z dnia 24 czerwca 2008 r., Commune de Mesquer, C-188/07, EU:C:2008:359, pkt 83 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 77 W rozpatrywanej sprawie, po pierwsze, obowiązek oceny nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy oraz obecności wymaganych informacji w umowie o kredyt z urzędu stanowi uregulowanie proceduralne obciążające nie jednostkę, lecz organ wymiaru sprawiedliwości (zob. analogicznie wyroki: z dnia 10 września 2014 r., Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, pkt 67; a także z dnia 18 lutego 2016 r., Finanmadrid EFC, C-49/14, EU:C:2016:98, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 78 Po drugie, jak wynika z brzmienia art. 23 dyrektywy 2008/48, dokonując transpozycji i wdrożenia rzeczzonej dyrektywy, organy państw członkowskich czuwają nad tym, by stosowano skuteczne, proporcjonalne i odstrasżające sankcje.
- 79 Ponadto należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału sądy krajowe, stosując prawo wewnętrzne, zobowiązane są tak dalece, jak jest to możliwe, by dokonywać jego wykładni w świetle brzmienia i celu rozpatrywanej dyrektywy, tak by osiągnąć przewidziany w niej

rezultat, a zatem zastosować się do art. 288 akapit trzeci TFUE. Ten obowiązek dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnej z prawem Unii jest w istocie nierozdzielnie związany z systemem traktatu FUE, gdyż zezwala sądom krajowym na zapewnienie, w ramach ich właściwości, pełnej skuteczności prawa Unii przy rozpoznawaniu zawisłych przed nimi sporów (zob. analogicznie wyrok z dnia 24 stycznia 2012 r., Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).

80 Nie ma zatem potrzeby odpowiadania na pytanie trzecie.

W przedmiocie pytania czwartego

81 Poprzez swoje pytanie czwarte sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, w jaki sposób należy interpretować pojęcia „całkowitej kwoty kredytu” i „kwoty wypłat”, występujące, jeśli chodzi o pierwsze z nich, w art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 i, jeśli chodzi o drugie z nich, w pkt I załącznika I do rzeczony dyrektywy.

82 Sąd ten zauważa mianowicie, że umowa będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, w ramach której kredytodawca zobowiązał się do udzielenia małżonkom Radlinger kredytu, stanowiła, że w chwili udzielenia kredytu opłata za udzielenie kredytu, pierwsza rata kredytowa i, ewentualnie, dalsze raty kredytowe zostaną potrącone od całkowitej kwoty owego kredytu. Powstaje zatem w szczególności pytanie, czy część kredytu, która nie została oddana do dyspozycji kredytobiorców, może zostać zaliczona do kwoty wypłat w rozumieniu pkt I załącznika I do dyrektywy 2008/48 dla celów obliczenia RRSO.

83 W kwestii tej należy przypomnieć, że całkowita kwota kredytu została zdefiniowana w art. 3 lit. l) dyrektywy 2008/48 jako maksymalna kwota lub łączne kwoty udostępnione na podstawie umowy o kredyt.

84 Ponadto zgodnie z art. 3 lit. g) rzeczony dyrektywy całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta oznacza wszystkie koszty, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt i które znane są kredytodawcy. W końcu, zgodnie z art. 3 lit. i) owej dyrektywy RRSO oznacza całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym, w odpowiednich przypadkach wraz z kosztami, o których mowa w art. 19 ust. 2 tejże dyrektywy.

85 Jako że pojęcie „całkowitej kwoty do zapłaty przez konsumenta” zostało zdefiniowane w art. 3 lit. h) dyrektywy 2008/48 jako „sum[a] całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta”, wynika z tego, że całkowita kwota kredytu i całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta są pojęciami odrębnymi i że w związku z tym całkowita kwota kredytu nie może obejmować żadnych kwot należących do całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta.

86 I tak, całkowita kwota kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 nie obejmuje żadnych kwot, których przeznaczeniem jest wywiązanie się ze zobowiązań podjętych w ramach odnośnej umowy o kredyt, takich jak koszty administracyjne, odsetki, opłata za udzielenie kredytu czy wszelkie inne typy kosztów, które musi ponieść konsument.

87 Należy podkreślić, że niezgodne z prawem włączenie do całkowitej kwoty kredytu kwot należących do całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta spowoduje w nieunikniony sposób zaniżenie RRSO, ponieważ wysokość RRSO zależy od całkowitej kwoty kredytu.

88 Artykuł 19 ust. 1 dyrektywy 2008/48 precyzuje bowiem, że RRSO, która równa się w stosunku rocznym aktualnej wartości wszystkich zobowiązań uzgodnionych przez kredytodawcę i konsumenta, oblicza się zgodnie z wzorem matematycznym podanym w części I załącznika I do rzeczony dyrektywy. Owa dyrektywa stanowi, że podstawowe równanie służące obliczeniu RRSO wyraża w stosunku rocznym,

odpowiednio, po pierwsze, całkowitą wartość zaktualizowanych wypłat oraz, po drugie, całkowitą wartość zaktualizowanych spłat i ponoszonych opłat. Kwota wypłat w rozumieniu pkt I załącznika I do dyrektywy 2008/48 odpowiada więc całkowitej kwocie kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) rzeczony dyrektywy.

- 89 W rozpatrywanej sprawie do sądu odsyłającego należy zweryfikowanie, czy jedna z kwot wymienionych w pkt 27 i 28 niniejszego wyroku bądź większa ich liczba została niezgodnie z prawem włączona do całkowitej kwoty kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) dyrektywy 2008/48, która to okoliczność może mieć wpływ na obliczenie RRSO i w konsekwencji może wpłynąć na prawidłowość informacji, które kredytodawca powinien, zgodnie z art. 10 ust. 2 rzeczony dyrektywy, wskazać w umowie o kredyt stanowiącej przedmiot sporu w postępowaniu głównym.
- 90 Owo poinformowanie konsumenta o całkowitym koszcie kredytu w postaci RRSO obliczanej za pomocą swoistej formuły matematycznej jest więc, jak wskazują w istocie motywy 31 i 43 dyrektywy 2008/48, niezmiernie istotne. Po pierwsze bowiem, informacja ta przyczynia się do przejrzystości rynku, ponieważ umożliwia ona konsumentowi porównanie ofert kredytowych. Po drugie, umożliwia ona konsumentowi dokonanie oceny zakresu podejmowanego zobowiązania (zob. podobnie wyrok z dnia 4 marca 2004 r., Cofinoga, C-264/02, EU:C:2004:127, pkt 26; postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r., Pohotovost', C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 70).
- 91 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie czwarte należy odpowiedzieć, że art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, a także pkt I załącznika I do rzeczony dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że całkowita kwota kredytu i kwota wypłat określają całość kwot udostępnianych konsumentowi, co wyklucza kwoty powiązane przez kredytodawcę z pokryciem kosztów związanych przez kredytodawcę z udzieleniem odnośnego kredytu, które to kwoty nie są w rzeczywistości wpłacane konsumentowi.

W przedmiocie pytań piątego i szóstego

- 92 Poprzez swoje pytania piąte i szóste, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego, w rozumieniu art. 1 lit. e) załącznika do rzeczony dyrektywy, odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy – bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich i czy w odniesieniu do tych spośród nich, które mogą zostać uznane za nieuczciwe, sądy krajowe muszą odstąpić od ich stosowania – względnie czy wystarczy wziąć pod uwagę skutek stosowania tylko niektórych spośród tych przepisów.
- 93 Aby odpowiedzieć na te pytania, należy w pierwszej kolejności przypomnieć, że załącznik, do którego odsyła art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13, zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe, do których zaliczają się wskazane w pkt 1 lit. e) tego załącznika warunki, których skutkiem lub celem jest „nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań”.
- 94 W ramach oceny ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umowy art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 wskazuje, że rozstrzygnięcie tej kwestii musi brać pod uwagę rodzaj towarów lub usług, których umowa dotyczy, i musi odnosić się, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z jej zawarciem (zob. podobnie postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r., Pohotovost', C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 59; wyrok z dnia 9 lipca 2015 r., Bucura, C-348/14, EU:C:2015:447, pkt 48).

- 95 W związku z tym, jak zauważa rzecznik generalna w pkt 74 opinii, konieczne jest dokonanie oceny łącznego skutku wszystkich postanowień umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą i konsumentem. Ocena taka jest uzasadniona, jako że warunki te znajdują zastosowanie w całości, i to niezależnie od tego, czy wierzyciel domaga się ich pełnego wykonania (zob. analogicznie wyrok z dnia 10 września 2014 r., Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, pkt 42).
- 96 Po drugie, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 6 ust. 1 część pierwsza zdania dyrektywy 93/13 państwa członkowskie ustanawiają, iż nieuczciwe warunki zawarte w umowie konsumenckiej nie będą wiązać konsumentów na warunkach określonych na mocy prawa krajowego. Niemniej jednak art. 6 ust. 1 część druga zdania rzeczony dyrektywy uściśla, że umowa „w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.
- 97 Trybunał przypominał, że sądy krajowe są zobowiązane wyłącznie do odstąpienia od stosowania nieuczciwego warunku umowy, tak aby nie wywierał on obligatoryjnych skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści. Umowa ta powinna bowiem w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiegokolwiek zmiany innej niż wynikająca z usunięcia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest prawnie możliwe zgodnie z zasadami prawa wewnętrznego (wyroki: z dnia 21 stycznia 2015 r., Unicaja Banco i Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, EU:C:2015:21, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 98 Wykładnię tę potwierdzają ponadto cel i ogólna systematyka dyrektywy 93/13. W tym względzie, mając na uwadze charakter i znaczenie interesu publicznego, na którym oparta jest ochrona zagwarantowana konsumentom, rzeczona dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie, jak wynika z jej art. 7 ust. 1, do zapewnienia stosownych i skutecznych środków „mających na celu zapobieganie stałemu [dalszemu] stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”. Gdyby więc sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 tej dyrektywy, ponieważ osłabiłoby zniechęcający skutek wywierany na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów (wyrok z dnia 30 maja 2013 r., Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 99 Tak więc w sytuacji, w której sąd krajowy dochodzi do wniosku, że warunek ma charakter nieuczciwy w rozumieniu dyrektywy 93/13, na sądzie tym spoczywa obowiązek wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji w celu zapewnienia, że konsument nie jest związany owym warunkiem (zob. podobnie postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r., Pohotovost, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 100 Z tego wynika, że – jak podniosła rzecznik generalna w pkt 75 opinii – gdy sąd krajowy stwierdza, iż większa liczba warunków umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem jest nieuczciwa w rozumieniu dyrektywy 93/13, sąd ten jest zobowiązany do odstąpienia od stosowania wszystkich nieuczciwych warunków, a nie jedynie niektórych spośród nich.
- 101 Mając na uwadze powyższe rozważania, na pytania piąte i szóste należy odpowiedzieć, że przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego – w rozumieniu art. 1 lit. e) załącznika do rzeczony dyrektywy – odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich, i że w takim przypadku na sądach krajowych spoczywa, na podstawie art. 6 ust. 1 rzeczony dyrektywy, obowiązek wyciągnięcia wszystkich konsekwencji wynikających ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy poprzez odstąpienie od stosowania każdego z warunków uznanych za nieuczciwe w celu zapewnienia, że konsument nie jest nimi związany.

W przedmiocie kosztów

¹⁰² Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

- 1) Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego, po pierwsze, nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego, a po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności, i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących ich przedawnienia lub wygaśnięcia.
- 2) Artykuł 10 ust. 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczzonej dyrektywy obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego obowiązku, pod warunkiem że sankcje spełniają wymogi ustanowione w art. 23 tej samej dyrektywy.
- 3) Artykuł 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, a także pkt I załącznika I do rzeczzonej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że całkowita kwota kredytu i kwota wypłat określają całość kwot udostępnianych konsumentowi, co wyklucza kwoty powiązane przez kredytodawcę z pokryciem kosztów związanych przez kredytodawcę z udzieleniem odnośnego kredytu, które to kwoty nie są w rzeczywistości wypłacane konsumentowi.
- 4) Przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego – w rozumieniu art. 1 lit. e) załącznika do rzeczzonej dyrektywy – odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich, i że w takim przypadku na sądach krajowych spoczywa, na podstawie art. 6 ust. 1 rzeczzonej dyrektywy, obowiązek wyciągnięcia wszystkich konsekwencji wynikających ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy poprzez odstąpienie od stosowania każdego z warunków uznanych za nieuczciwy w celu zapewnienia, że konsument nie jest nimi związany.

Podpisy